

ПРАКСІОЛОГІЧНИЙ ТА КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХОДИ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

PRACTICAL AND COMPETENTIAL APPROACHES AS A METHODOLOGICAL BASIS FOR THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MUSIC TEACHERS

У статті виокремлені праксіологічний та компетентісний підходи як методологічна база професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Практико-логічний підхід автор розкриває з позиції практико-орієнтованої діяльності вчителя музичного мистецтва у роботі із шкільним хором колективом та ґрунтує його на ціннісному ставленні педагога-музиканта до хорової музики як високого мистецтва та процесу власної творчої діяльності. В свою чергу компетентісний підхід подано у ракурсі оновлення розуміння ролі вчителя музичного мистецтва у навчально-виховному процесі сучасної школи та оволодіння ним професійно-важливими якостями та уміннями. Автором розкрито специфіку формування професійних знань і умінь студентів в умовах вивчення циклу диригентсько-хорових дисциплін.

Автор підкреслює, що упродовж навчання у ВНЗ, студент повинен опанувати диригентсько-хорову діяльність у таких видах, як: власне диригування, спів, гра на музичному інструменті. Кінцевою метою навчання стає формування і розвиток фахових компетентностей як діяльнісних характеристик, тобто готовність і здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва до практичного виявлення набутих фахових знань, умінь і навичок під час роботи із шкільним хором колективом. Така практична зорієнтованість фахового навчання дозволяють студенту-музиканту розв'язувати існуючі проблеми, а також проектувати свої професійні педагогічні дії.

Наголошено на важливості опанування студентами-музикантами здібностей до керування хором колективом, набуття фахової компетентності, як особистісно-ціннісної здібності. Підкреслена важливість розвитку особистісної внутрішньої мотивації та активної індивідуальної позиції здобувачів вищої освіти у цьому процесі. Описані протиріччя між потребою включення у зміст фахового навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва педагогічних технологій, спрямованих на розвиток їх адаптивних умінь, і відсутністю педагогічної підтримки здобувачів у процесі їх адаптації до диригентсько-хорової діяльності як складової педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти. Визначаються педагогічні завдання, які передбачають практичну спрямованість професійного навчання студентів мистецьких спеціальностей.

Ключові слова: праксіологічний компетентісний підхід, вчитель музичного мистецтва, адаптація, навчально-виховний процес.

The article highlights the practical and competence approaches as a methodological basis for the professional training of future music teachers. The author reveals the practical approach from the point of view of practice-oriented activity of a music teacher and bases it on the valuable attitude of a music teacher to music as art and the process of personal creative activity. In its turn, the competence approach is presented in the perspective of updating the understanding of the role of the music teacher in the educational process of a modern school and mastering of professionally important qualities and skills. The author reveals the specifics of the formation of professional knowledges and skills of students in the context of studying the cycle of conducting and choral disciplines. The author emphasizes that during the study at the university, the student must master conducting and choral activities in such forms as: his/her own conducting skills, singing, playing a musical instrument. The ultimate goal of the learning process is the formation and development of professional competencies as activity characteristics, that is, the readiness and ability of the future teacher of music to practically identify the acquired professional knowledge, skills and abilities while working with the school choir. Such practice-oriented professional training allows a musical student to solve existing problems, as well as to design their professional pedagogical actions.

The importance of mastering by music students the ability to manage a choir, acquiring professional competence as a personal and value ability was emphasized. The importance of developing personal internal motivation and active individual position of higher education students in this process is emphasized. The contradictions between the need to include pedagogical technologies aimed at developing their adaptive skills in the content of professional training of future music teachers, and the lack of pedagogical support for students in the process of their adaptation to conducting and choral activities as a component of pedagogical activity of a music teacher of general secondary education institutions. Defined are pedagogical tasks which provide for the practical orientation of professional training of students of artistic specialties.

Key words: praxeological competence approach, music teacher, adaptation, educational process.

УДК [378:37.011.3-051]:78
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.1.16>

Врубель Г.Ф.,
концертмейстер кафедри теорії
і методики музичної освіти
та хореографії
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
(м. Запоріжжя, Україна)

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зміни в характері освіти, її спрямованості, цілях, змісті, характерні для початку XXI століття – все більш наочно орієнтують її на “вільний розвиток людини”, на творчу ініціативу, самостійність

здобувачів вищої освіти, конкурентоспроможність, мобільність майбутніх фахівців. Зміни цілей освіти співвідносяться з глобальними завданнями забезпечення входження людини у соціальний світ, її продуктивної адаптації в цьому середовищі,

викликають необхідність постановки питання забезпечення освітою більш повного, особистісно і соціально інтегрованого результату. Фахове навчання майбутнього педагога-музиканта у ВНЗ традиційно передбачає досягнення цілей і завдань для кожного етапу навчання. Тому на кожному етапі застосовуються методики, які передбачають активне включення здобувачів вищої освіти у різноманітні види навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Праці видатних музикантів та науковців-практиків галузі музичної педагогіки, таких як: О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та інші присвячені проблемі фахової підготовки вчителя музичного мистецтва, в яких аналізуються методики фахового навчання майбутніх педагогів-музикантів та розглядаються розвиваючі, активізуючі способи організації педагогічного процесу; вивчаються механізми міждисциплінарних зв'язків. Питання, пов'язані з умовами підвищення ефективності диригентсько-хорової підготовки студентів у педагогічних вищих навчальних закладах, дістали відображення у дослідженнях В. Живої, А. Козир, А. Кречковського, А. Лашенко, П. Ніколаєнко, Н. Сегеди, В. Соколова, Б. Тевліна та інших.

Суттєвий внесок у вивчення питань практичної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва зробили такі дослідники, як А. Арчажникова, І. Бончарчук, В. Бриліна, Л. Булата, С. Гладка, Ж. Дебела, О. Єременко, Л. Ісасва, Є. Карпова, Г. Кожевников, Л. Матвеева, Е. Печерська та ін. в їх дослідженнях розглядається необхідність набуття здобувачами фахових знань, умінь і навичок, аналізується процес фахової адаптації, творче самовиявлення вчителя музичного мистецтва під час роботи в загальноосвітній школі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Аналіз наукової літератури свідчить про детальну розробку окремих елементів фахової підготовки майбутнього педагога-музиканта, однак проблему оптимізації цієї підготовки з позиції практичного та компетентного підходів не було розглянуто, що й зумовило вибір теми визначеної нами проблематики.

Мета статті – розкрити специфіку фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, як керівника учнівським хоровим колективом на основі практичного та компетентного підходів.

Виклад основного матеріалу.

У процесі фахової підготовки студентів-музикантів викладачі диригентсько-хорових дисциплін повинні враховувати той факт, що сьогодення характеризується активним розвитком сучасного дитячого хорового мистецтва, насичення його великою кількістю сучасної хорової літератури. Тут

важливо сформувати патріотичний смак до української хорової культури у майбутніх вчителів музичного мистецтва, за мотивувати їх до використання українського пісенного фольклору у практичній діяльності з шкільним хоровим колективом та уміння популяризувати творчість хорових українських композиторів на рівні із високими зразками світової хорової культури.

Разом з тим, під час проходження майбутніми вчителями музичного мистецтва педагогічної практики, спостерігаються ситуації, коли здобувачі вищої освіти в хоровій роботі зі школярами відчувають скутість. Поруч із психологічними причинами стоять нерозвинені фахові володіння музичним інструментом, недостатні уміння належної демонстрації шкільної пісні під власний супровід, показ зрозумілого диригентського жесту (ауфтакт) тощо. І справа не лише в тому, чи систематично відвідувались заняття здобувачем, адже це не завжди гарантує якісного набуття ним фахових знань і навичок. Тут важливості набуває винайдення методики, спрямованої на особисту зацікавленість студента, його вмотивоване прагнення практично застосувати у майбутньому набуті знання на практиці роботи з шкільним хоровим колективом, розуміння що це не відбувається без підвищення індивідуального фахового рівня здобувача вищої освіти та системного підходу до оволодіння ним необхідними для диригентської творчості компетентностями.

Нам цікава думка О. Романової, яка зазначає, що здатність приймати складні самостійні рішення у фаховій діяльності, уміння адаптуватися до умов навколишнього середовища з використанням інформаційних і комунікаційних технологій сьогодні постає основними вимогами до випускників вишів [4. с. 63]. Ми, звичайно, погоджуємося із поданою думкою, однак зауважимо, що існує вірогідність зміни формату викладання, відповідно до цивілізаційних викликів і технічного прогресу, коли молодому фахівцеві необхідно буде прилаштовуватися до обставин та умов роботи і шукати альтернативні і дієві шляхи викладання фахового предмету (наприклад в синхронному або асинхронному режимі онлайн-навчання).

В цьому контексті варто звернутися до думки Л. Кондрашової, яка зазначає: "Зміна функцій сучасного вчителя у зв'язку з соціалізацією шкільного життя і здійсненням особистісної спрямованості педагогічного процесу, створення освітнього середовища, який стимулює розвиток творчої особи, зумовлює пошук засобів, що позитивно впливають на подальше вдосконалення професійної позиції учителя і активної позиції учнів" [3. с. 3].

Водночас виникають протиріччя між потребою включення у зміст фахового навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва педагогічних технологій, спрямованих на розвиток їх адаптивних

умінь (в тому числі диригентсько-хорової майстерності), і відсутністю педагогічної підтримки здобувачів у процесі їх адаптації до диригентсько-хорової діяльності як складової педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва загальноосвітньої школи.

Зміст означеної нами проблеми, суть якої полягає у визначенні змісту практичного і компетентного підходу до фахової підготовки вчителя музичного мистецтва складають саме виокремлені вище протиріччя.

Так, А. Козир зазначає, що "особливістю музично-педагогічної діяльності є вирішення педагогічних завдань засобами музики, а художньо-творчі параметри стають головним складником діяльності педагога-музиканта" [2, с. 301].

С. Світайло, створюючи методiku роботи майбутнього хормейстера з дитячим співацьким колективом, вважає, що компетентнісна концепція професійної освіти має спрямовуватися на вдосконалення підготовки спеціалістів, шляхом формування у них фахової музичної компетентності як складової професіоналізму і охоплює особистісні характеристики, теоретичні музичні знання, практичні здатності у сфері професійної музичної діяльності [7].

Об'єктом навчання є диригентсько-хорова діяльність у таких видах: диригування, спів, гра на музичному інструменті. Кінцевою метою навчання стає формування і розвиток фахових компетентностей як діяльнісних характеристик, тобто готовність і здатність здобувача вищої освіти до практичного виявлення набутих фахових знань, умінь і навичок. Така практична зорієнтованість фахового навчання дозволяють студенту розв'язувати існуючі проблеми, а також проектувати свої дії.

Доцільним постає вирішення шляхів існуючих навчальних проблем, а також встановлення їх ієрархії, враховуючи те, що практикологія припускає рефлексію та передбачає звернення до суб'єктивного навчального досвіду. Педагог має здійснювати спостереження за здобувачем під час навчальної діяльності, так і в позааудиторний час. Навчальні ситуації, в яких здобувач виявив свою самостійність, уможлиблює переосмислення викладачем педагогічних дій з метою попередження небажаної навчальної ситуації. Необхідним стає спрямування здобувача вищої освіти до самопізнання, вироблення потреби врегулювати свою навчальну діяльність. Здобувач набуває фахові компетенції, які передбачають його певну активність, яка вирішується, насамперед, його особистою позицією, його вмінням використовувати свій життєвий та навчальний досвід у практичному самовираженні та професійній самореалізації [6].

Особистісну позицію здобувача розглядаємо як якість, що потребує розвитку, характеризує

ціннісні, ініціативне, відповідальне ставлення до навчальної діяльності, її змісту, завдань та результатів; виявляється в умінні виявляти музичні здібності в навчальній діяльності, бажанні здійснювати самоаналіз, створювати умови для саморозвитку, оцінювати свої навчальні досягнення; проявляються в різних видах навчальної діяльності; є передумовою фахової компетентності.

Однак реалії сьогодення не означають, що впровадження компетентного та практичного підходів у фаховому навчанні майбутніх вчителів музичного мистецтва мають нівелювати процеси розвитку у суспільстві. Навпаки, запланована проєкція щодо навчання з опорою на навчальний досвід значно збагачує та розширює творчі можливості здобувача вищої освіти, а його навчальна діяльність набуває нових рис. З цієї позиції, все більшого значення набувають мистецькі цінності, що містяться у взірцях світової та української музики і своєю довершеністю спонукають здобувача до самовдосконалення.

Для нашого дослідження вирішальним є те, що в контексті компетентного та практичного підходів увага концентрується на важливості накопичення майбутнім педагогом-музикантом навчального досвіду, потребі пошуку інформацій та її перетворення; формуванні нових понять відповідно специфіки диригентсько-хорового навчання. Процес навчальної роботи здобувача над різноманітними музичними творами передбачає творчий характер цієї діяльності.

У контексті компетентного та практичного підходів до фахового розвитку майбутніх вчителів музичного мистецтва визначені завдання щодо управління процесом адаптації. Ці завдання стають діагностичними в контексті індивідуального розвитку кожного здобувача, і на основі вивчення його психолого-фізіологічних особливостей дозволяють розробити прогностичну карту, тобто спостерігати за характером змін адаптивного процесу, динамікою просування його в фаховому розвитку, проектувати й організувати рівномірне включення всіх видів навчальної діяльності для гармонізації процесу адаптації, цілісно впливати на індивідуальний фаховий розвиток особистості здобувача вищої освіти, внаслідок чого він має змогу оволодіти низькою взаємопов'язаних фахових знань, а також переносити їх із однієї дисципліни до іншої; створювати атмосферу співтворчості, взаємоповаги, доброзичливості для ініціювання процесу самоствердження здобувача як творчої особистості; формувати через активізацію індивідуальних навчальних можливостей його фахової компетенції, необхідні для подальшої педагогічної діяльності.

Висновки. Застосування компетентного та практичного підходів у фаховому розвитку

майбутніх вчителів музичного мистецтва передбачає врахування таких положень:

- необхідність спиратися на навчальний досвід здобувача вищої освіти в процесі набуття ним фахових знань і розвиток умінь;

- установка на самовдосконалення через рефлексивний аналіз власних дій та усвідомлення мистецьких цінностей;

- спрямування до практичного застосування в навчальній діяльності набутих фахових знань;

- створення проєкції щодо індивідуального фахового розвитку здобувача вищої освіти.

Проведене дослідження виявило важливість на заняттях дисциплін диригентсько-хорового циклу використовувати компетентнісний та практико-логічний підходи до фахової підготовки мистецьких кадрів, однак це не вичерпує змісту проблеми, що вивчається. Надалі ми проєктуємо вивчення принципів адаптивної готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до диригентсько-хорової діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексеева О.Ф. Індивідуально-психологічний фактор адаптації суб'єкта учебної діяльності. Москва: Наука, 1995. 23 с.

2. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 380 с.

3. Кондрашова Л. Емоційна домінанта підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності. *Рідна школа*. 2010. № 7-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2010_7-8_6 (дата звернення 27.10.2022).

4. Романова О.В. Модель формування професійної компетентності учителя. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. Вип. 35. 413 с.

5. Падалка Г.М. Музична освіта в Україні: концептуальні аспекти. Колективна монографія. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. 360 с.

6. Сегеда Н.А. Педагогічні принципи як практико-логічна основа методики формування музично-педагогічного професіоналізму у процесі диригентсько-хорової підготовки вчителя музики. *Музично-педагогічний професіоналізм вчителя мистецтва: історія, методологія, освітня практика*. Мелітополь: Видавництво Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. 2016. С. 105-113.

7. Світайло С. Методика роботи з дитячим хоровим колективом. Київ: Унів. коледж Київського університету ім. Бориса Грінченка, 2016. 140 с.